

vraker, for jeg vil gjerne bli frisk og rød / med runde deilige kjaker.»

Jeg har to mindre anmerkninger. Forfatterne demonstrerer tydelig at helsearbeidet i tiårene før og etter forrige århundreskiftet var en del av nasjonsbyggingen, men jeg forventet at de ville si noe mer om hva som eventuelt atskiller utviklingen i Norge fra utviklingen i andre land. Boken har en fyldig litteraturliste på fem sider, men teksten er ikke forankret eksplisitt i referansene. Dette grepet øker nok leservennligheten, men det er uheldig for de av leserne som ansføres til å gå til kildene.

Helsearbeid som nasjonsbygging er lettlest, og den formidler viktige medisinsk-historisk innsikt. For hundre år siden ble sykepleiere ved Rikshospitalet innvilget hele to ukers sommerferie «for å bevare Legems- og Sindsfriskhet». Bokens innvirkning på legemet tør jeg ikke spekulere i, men jeg er rimelig trygg på at den vil kunne gi mange lesere en opplevelse av økt «Sindsfriskhet».

Jan C. Frich
Tidsskriftet

Den første norske doktorgrad

Frederik Holst

Hva er sykdommen som kalles Radesyge, og på hvilken måte kan den utrykkes fra Skandinavia?

96 sider, ill. Oslo: Det norske medicinske Selskab, 2005. Boken kan fås kjøpt ved bestilling til astrid@dnms.no. Pris NOK 150 pluss porto NOK 55
ISBN 82-991061-3-3

Det er ikke alle gitt å få doktoravhandlingen sin publisert på nytt nesten 200 år etter disputasen. Når det nå skjer, er det vanskelig å holde begeistring tilbake. Det dreier seg om den aller første doktorgrad ved det nye universitetet

i Christiania 1817. Doktoranden var Frederik Holst (1791–1871), en 26 år gammel lege, som hadde avlagt embetseksamen i København et par år tidligere. Han kom til å bli en av de virkelige kjempene i norsk medisin på 1800-tallet.

Avhandlingen var, selvsagt, utgitt på latin, og disputasen foregikk, like selvsagt, også på latin. Nå er teksten oversatt til norsk av historikeren Stig Oppedal. I oversetterens forord får vi vite at Holst skrev en fyldig og tidvis innviklet latin med den romerske statsmannen Cicero som tydelig stilistisk forbilde.

Det er legen Anne Kveim Lie som står bak utgivelsen. Hun har skrevet en nyttig og

opplysende innledning som setter avhandlingen inn i en historisk ramme. Det trengs, for allerede avhandlingens tittel er egnet til å forvirre en moderne leser: «Hva er sykdommen som kalles Radesyge...» For det første er det ikke så godt å vite hva radesyke var, men viktigere er utgiverens råd om å legge fra seg dette spørsmålet. For å få det beste ut av teksten, må man heller prøve å glede seg over fremmedheten og la seg imponere av den enorme lærdommen og av den rike historien.

Boken utgis som supplementsbind til tidsskriftet *Michael*. Det er på en måte synd, fordi den da ikke blir indeksert i de mest brukte databasene, og således vanskeligere å finne frem til og få tak i. Dette er nemlig en bok som alle historisk interesserte leger bør anskaffe seg. Det er grunn til å gratulere dem som har vært involvert i utgivelsen.

Erlend Hem
Tidsskriftet

Historien bak termene

William S. Haubrich

Medical meanings

A glossary of word origins. 2. utg. 269 s.
Philadelphia, PA: American College of Physicians, 2003. Pris USD 33
ISBN 1-930513-49-6

William S. Haubrich er professor ved University of California, San Diego og en høyt anerkjent medisiner med mange utmerkelser. I likhet med undertegnede er han emeritus og dermed ferdigmerittert. Da kan man slippe løs humoren og et hverdagslig språk. Om *insufflation*: «En lege insufflerer ballongen, vanlige dødelige bare blåser den opp». I ordbøker betyr insufflere «blåse inn» om luft eller om legemiddel i pulverform.

Haubrich forklarer først den medisinske betydningen i hovedtrekk. Deretter kommer historien, f.eks. om nymfen Ekko, som det til slutt bare var stemmen igjen av. Nå går hun litt forvirret igjen i diverse *ekko*-termer: dels om ultralydundersøkelser og dels om sykkelig herming av tale eller bevegelser. Heller ikke historiene kan være altfor detaljerte. De er ofte innholdsrike, og dessuten kan hovedpersonen opptre i flere enn den som er valgt. Eksempelvis var ikke Atlas alltid så forsteinet som han er her; han overtalte Herakles til å bære jordkloden for ham en tid, og måtte lures til å overta den igjen. Et bilde av Atlas og Jorden stod på permen til et velkjent kartverk, derav et atlas. Navnet er blitt et eponym. Noen vil regne f.eks.»Sjøgrens syndrom» som et eponym, men egentlig er eponymet selve egennavnet brukt som fellesnavn: Pasienten lider av sjøgren (liten forbokstav). Eponymer har Haubrich ikke tatt med her; det ville sprengt alle rammer.

Det kan umulig finnes noen annen viten-

skap så full av mytologi og folkløse som legevitenenskapen – eller er det legekunsten? Skolemedisinen har særlig høstet av mytologien, og folkemedisin og medisinsk overtro av folkeløsen. Vi har det på norsk også: maren rir, heksene skyter, forhekser eller fjeter (av norrønt *fjoturr*, lenke), alvene insufflerer (elveblest, ellevill), trollene fortryller og dvergene hermer (dvergmål). Storken leverer babyer, men ikke i lakenpose, slik det gjerne blir tegnet. Ingen av partene har det så bekvemt, jf. «storkebitt».

Er det mer ved en slik bok enn at den er morsom? Ja, to ting: Det er lettere å huske det man kan knytte en historie til. Og selv om betydningen er forandret, inneholder ordet ofte en assosiasjon eller et bilde som er til hjelp for å bruke det presist eller lese det med en «undertekst». Jeg henter et eksempel utenfor medisinen: På 1600-tallet sa man i rettsaker mot skattenektene at «NN sitter inne med kongens skatt». Han hadde den, men nektet å komme ut og gi den fra seg. I dag sier vi at «NN sitter inne med store kunnskaper» – javisst, men... hører vi egentlig så mye fra ham? William S. Haubrich har store kunnskaper, men sitter ikke inne med dem.

Dag Gundersen
professor emeritus
Universitetet i Oslo

Skjønnlitteratur og evolusjon

David P. Barash, Nanelle R. Barash

Madame Bovary's ovaries

A darwinian look at literature. 262 s. New York, NY: Delacorte Press, 2005. Pris USD 24

Evolusjonsperspektiver anvendes nå på de fleste fagområder og temaer, ikke bare i medisin og ernæringslære. Dette gir spennende innsikt, og det bidrar på sikt til å bygge flere broer mellom den evolusjonært forankrede biologien og fag som

ennå ikke har sett det darwinistiske lyset. I *Madame Bovary's ovaries* settes skjønnlitteraturen under evolusjonslupen. Poenget er at det finnes en underliggende og tidløs menneskenatur, og den belyses fra ulike sider i skjønnlitteraturen. Dette er generelle karaktertrekk og atferdstendenser ved det å tilhøre *Homo sapiens*, som evolusjonsforskere har arbeidet med å kartlegge de siste årtiene. Ideen at stor skjønnlitteratur reflekterer sentrale fellesmenneskelige trekk er selvsagt ikke noe nytt, men i *Madame Bovary's ovaries* belyses dette ut fra evolusjonsforskningens kartlegging av hva slags atferd og hvilke atferdstendenser som var fordelaktige for å videreføre slektens gener i fortiden.

I tillegg til et innledningskapittel og et avslutningskapittel består boken av åtte kapitler. De tar hhv. for seg mannlig sjalusi (kap. 2), hva kvinner ønsker og hvorfor (kap. 3), hva menn ønsker og hvorfor (kap. 4), utroskap (kap. 5), slektskapsseleksjon og betydningen av å ha familie (kap. 6), stebarns problemer (kap. 7), konflikt mellom foreldre og avkom (kap. 8) og gjensidighet (kap. 9). Forfatterne veksler mellom å fortelle om handlingen og konfliktene i en del kjente romaner og å belyse dem innenfor et faglig perspektiv. Ofte viser de også til liknende konflikter hos andre dyr. Boktittelen er også tittelen på kapitlet om utroskap, der det innledes med romanen *Madame Bovary* av Gustave Flaubert, der fru Bovary hadde en elsker til tross for at hun var gift.

Zoologen og psykologen David P. Barash har vært aktiv siden sosiobiologidebattens begynnelse i 1970-årene. Hans medforfatter og datter Nanelle R. Barash har fortsatt i samme sporet, hun studerer biologi og litteraturvitenskap. Forfatterne påpeker at det selvsagt finnes mange innfallsvinkler når det gjelder å tolke og forstå skjønnlitteratur og at et evolusjonsperspektiv derfor bare er én av flere. Men det ligger i sakens natur at de mener at analysen av litteratur i sterk grad har manglet deres eget perspektiv.

Selv om det finnes noen håndfuller fagfolk som i faglige fora har tatt opp disse emnene de siste tiårene, er *Madame Bovary's ovaries* den første boken som har den brede allmennheten som målgruppe. Boken er lettlest og velskrevet, og jeg tror svært mange vil ha stort utbytte av den. Dette gjelder også folk som ikke er særlig godt bevandret i skjønnlitteraturen, det være seg den klassiske eller den mer moderne.

Iver Mysterud

Biologisk institutt
Universitetet i Oslo

En pasient utenom det vanlige

Susan Prescott Lingsom

Detour ahead

A personal account of the long road home.
125 s. Tantallon, Nova Scotia: Glen Margaret Publishing, 2004. Pris GBP 20
ISBN 0-920427-65-0

Forfatteren er en amerikansk-norsk samfunnsforsker som på tur i Jotunheimen høsten 1996 ble truffet av en stein som var kommet i bevegelse. Resultatet ble en partiell tverrsnittlesjon i cervikalregionen. Hennes syke- og rehabiliteringshistorie gjennom flere år blir beskrevet, med vekt på hva som foregår på det indre plan. Opplevelser og følelser analyseres. Forfatteren viser hvorfor ulykken førte henne til nye livsterritorier og en ny identitet. Dette er en

fortelling om hvordan vekst kan oppstå av ulykke og sykdom.

Boken er en dypt personlig gjennomgang av en situasjonskrise og dens klassiske stadier: sjokkfasen, reaksjonsfasen, bearbeidingsfasen og nyorienteringsfasen. Forfatteren bruker ikke begrepsapparatet selv, men faglig sett er dette hva fortellingen dreier seg om. Situasjonskriser er jo ellers et klassisk tema i litteraturen, med Jobs bok som det første og største bidraget i vår kulturskrets. Dette skriftet er Susan P. Lingsom og hennes litterære pseudonym Mrs. Wan A'beme tydeligvis kjent med.

Vi får høre om hvilken viktig rolle dyr kan spille i en rehabiliteringsprosess. En plagsom flue gir henne armtrening i sengen, fordi den stadig må viftes vekk. Anskaffelse av hund får henne til å slutte å føle seg som et offer. Og på hesteryggen opplever hun at dyrets varme og bevegelser lindrer.

Susan P. Lingsoms hovedplage var vedvarende, intens smerte som tok styringen over tilværelsen. Medikamentell behandling hadde begrenset effekt, og hun var i en periode både deprimer og suicidal. Hun beskriver hvordan hun kom seg ut av «Den store svarte skogen» ved å akseptere og arbeide sammen med kroppen og smerten, istedenfor å føre krig mot dem. Hun endret holdninger gjennom en slags kognitiv egen terapi. I denne terapien var det gode gamle rådet om å tenke positivt grunnleggende. Avgjørende var det også å legge sitt gamle liv bak seg. Hun gjentar det andre kloke har sagt før henne: det er ved å miste eller glemme seg selv man finner seg selv – og hun illustrerer det gjennom sin utvikling. I forbitrelsen finner man bare ris til egen bak. Nøkkelen til å komme videre er å finne en ny sammenheng i livet ut fra de personlige og kulturelle forutsetninger man har. Løsningen er beslektet med den Job fant.

Hvorfor er denne boken verdt å lese for leger? Først og fremst fordi det er mye å lære av denne usedvanlig kloke og begavede pasienten. Hennes amerikanske bakgrunn gir også et annet perspektiv på Norge og norsk helsevesen, som er lærerikt. Språket er variert og frodig, fullt av kreative bilder og en underfundig humor. Boken er illustrert med megetsigende tekstilapplikasjoner laget av forfatteren selv. Hun forteller at denne kunstneriske aktiviteten ble forløst av en synkope et stykke ut i sykdomsforløpet. Men først og fremst er dette en viktig bok for leger fordi – som hun sier: «Few things in life are more certain than there are detours ahead – for us all». Svært mange pasienter opplever det. Derfor må det være en del av legens faglige utrustning å ha kunnskap om slike prosesser. Og hva kan vel være bedre enn å få den formidlet av en som har kjent dem på kroppen?

Tor Inge Romøren

Institutt for helse- og sosialfag
Høgskolen i Gjøvik

Litteraturens bærekraft tvers gjennom tiden og medisinen

Ian McEwan

Saturday

279 s. London: Jonathan Cape, 2005.
Pris GBP 18
ISBN 0-224-07299-4

Saturday er Bookerprisvinner Ian McEwans siste bok og representerer en ny mulighet for norske lesere til å stige inn i dette magnetiske og særpregede forfatterskapet. Hans tidligere verk omfatter en rekke romaner, noveller og filmmanus, hvorav

flere er prisbelønnet. Ni av bøkene hans er foreløpig oversatt til norsk, og *The comfort of strangers* ble vist på Cinemateket i Oslo februar 2004 som *Netter i Venezia* (1990) med utkrøpne Christopher Walken i en av hovedrollene. McEwan vinner stadig større anerkjennelse som en av de beste nålevende forfatterne innen samtidslitteratur.

Det var hans festlige og svarte samfunns satire *Amsterdam* (1998) som inkasserte den store formelle litterære utmerkelsen. Bøkene *The child in time* (1987), *Enduring love* (1997) og *Atonement* (2001) har imidlertid i enda større grad den dybde, psykologiske kompleksitet og besettende karakter som nettopp umerker McEwans stil. Granskningsen av det onde, destruktive og katastrofale i menneskesinnet og tilværelsen er et hovedtema i forfatterskapet.

Saturday utspiller seg 15.2. 2003 i London med nevrokirurgen Henry Perowne og hans liv som aktør og hovedscene og den forventede Irak-krigen og det britiske – kanskje hele det europeiske – samfunnet som bakteppe.

En enkelt dag som handlingsrom er jo ikke noe ukjent virkemiddel i litteraturen, jevnfør *Ulysses* av James Joyce og *En dag i Ivan Denisovitsj' liv* av Aleksander Solsjennitsyn. Her blir dette et grep som tar biopsi av både enkeltmennesket og samtiden, og en illustrasjon av at vi alle er vår egen og historiens fortid, nåtid og fremtid hver eneste dag.

Perowne fremstår som en ualminnelig vellykket alminnelig mann med rikt tilfang av suksess og livets goder på alle kanter, i en slik grad og etter så middelklassekorrekte kriterier at det tangerer sjablongene. McEwans mesterlighet består blant annet i at hans figurer, onde eller gode, endimensjonale eller ugjennomtrengelige, eksentriske eller alminnelige, har en livaktighet og troverdighet til trengsel for realitetene utenfor bokens permer samtidig som han favner essensielle trekk ved enkeltmenneskets psykologi og samtiden.